

БУЮК АДИБ АЛП ЖАМОЛНИНГ ИЖОДИЙ ЙЎЛИ

Расулмухамедова Дилфуза Зокировна
ЎзДЖТУ “Жаҳон адабиёти”
кафедраси катта ўқитувчиси
Rasulmuxamedova@mail.ru
+998909511042

Инглиз тили-3 – факультети
3 курс талабаси Саид Саидризаев

Аннотация: Ушбу мақола атоқли ўзбек адиби Алп Жамол ижоди ва ҳаёт йўлларига бағишланиб, адибнинг сеҳрмаҳсул ижоди ва ўзбек адабиётишунослиги, дарматургияси, тележурналистикасига қўшган улкан хиссасига бағишланган. Маҳоратли адибнинг машақатли турмуши ва ўзига хос бўлган ижод йўли таҳлил этилган.

Калит сўзлар: “Муштум”, “Қабристон”, “Оталар сўзи – ақилнинг кўзи”, “Тоштешар”, “Сайланма”, “Аросат”, “Қувгин”, “Бевафо якан”, “Тўйдаги тутин”, “Мехрибонлар”, “Физгизон”, телевизион минатюралар театри, теленовелла, интермедия.

Бугун сўз очганимиз, буюклигини кўпчилик сезиб сезмай қолган атоқли ёзувчимиз Алп Жамол – Жамолиддин Асомиддинов (Алп Жамол) 1915 йилнинг 20 август санасида Тошкент шаҳрининг Чувалачи маҳалласида таваллуд топган бўлиб. Асли Тошкентлик ижодкорлардан эди. Адибнинг отаси Асомиддин Миразимбой ўғли фарзандларига ўта эътиборли. Талабчан инсон бўлиб, ўз фарзандларини уйда ўқитган, илм берган. Мисикн, Хислат, Тавалло каби шоирлар ва ижод аҳли билан қадрдон бўлган ота ўз фарзандларини уйда ўзи илм олиши бн мукамал шуғилланган.¹

Бу тарбия жарёни адибнинг кейинги ижод йўлини аниқ белгиланган бўлса, тўғри фикр деб тан олиш мумкин. Чунки, адиб ўта зукко, халқ оғзаки ижодини жуда севадиган, форс тилини яхши биладиган, арабча ёзувдаги асарларни ва матни жуда тўғри шарҳлайдиган, таҳлил қиладиган даражага етган. Шунинг учун ҳам Фозил Йўлдош ўғли билан биргаликда Тил ва адабиёт институтининг фольклор шўъбасида фаолият юритади. Шу асосда уни институтга ишга олишган эди. Бу ҳолат у қадар узоқ давом этмади. Давр тақозосига кўра Навоийга бағишланган катта анжуманда олимлар “Навоийни динга қарши бўлган, хаттоки динсиз эди” – деган гапларига қарши чиқиб, машхур тарихчи олим Хондамирнинг асарларидан мисоллар келтириб, Навоий жуда кўплаб масжидлар қурдиргани ва ўша масжидларда ўзи ҳам намоз ўқиганлиги ҳақида маълумотларни айтади². Давр тақозоси – ўша куниёқ адибни ишдан бўшатиб, етмаганига яна қаттиқ таъқиб остига олишади. Шу зайил адиб икки йил ишсиз саргардонликда қолади, ниҳоят оддийгина бозорга паттачи бўлиб ишга киради (чунки ўша вақтларда сиёсий

¹ Алп Жамол ҳақида хотиралар. Т.2000 йил. (Тўплаб нашр этувчи А.Асомиддинов)

² Алп Жамол ҳақида хотиралар. Т.2000 йил. (Тўплаб нашр этувчи А.Асомиддинов)

такибдагилар давлат ишларига умуман қабул қилмаган). Бозорда ишлашига қарамасдан адиб ижодни тўхтатмаган, аксинча жуда кўп ҳажвийлар ёзиб, “Муштум”, “Қизил Ўзбекистон” каби журнал ва газеталарда чоп эттириб юрган. Айнан шу йилларда адиб ҳаётида ўта мудҳиш воқеа юз берди. Адибнинг катта фарзанди Алпиддин Жамолиддинов тўсатдан 13 ёшида ҳаётдан фожеали равишда кўз юмади. Шу воқеа сабаб Алп Жамол – кейинги асарларига “Алп Жамол” деган таҳаллус билан ижод қила бошлаган. (Фарзанд доғи ота қаддини букиб қўйди, аммо адиб ўғли хотирасини абадийлаштириш учун ҳам кейинги ёзган асарларини Алп Жамол таҳаллуси билан нашр эттирган). Шу воқеа сабаб 1961 йилда Ўзбекистон телерадиокомпаниясига оддий муҳбир бўлиб ишга кирган ёзувчи ўткир ижодни бошганлиги ва шу орқали ўзбек адабиётида янги ижодкор шахсинг вулкондай отилиб чиқганлигини кузатиш мумкин. Шу тариқа ижод аста секинлик билан авжига чиқа бошлади. 1969 йилда Ўзбекистон телеведиёнида жуда катта шов-шув бўлган “Қабристон” номли асар машҳур режисёр Мираббос Мирзааҳмедов тамонидан “Оталар сўзи – ақилнинг кўзи” кўрсатувида намоиш этилди.

Ўша даврларда Ўзбекистон телеведиёнида бирор маротаба қабристон мавзусида кўрсатув бўлмаган экан. Табиийки, бу асар жуда машҳур бўлди, томошабинлардан жуда кўплаб хатлар келган.

Шу зайил бирин кетин адиб асарлари халқимиз орасида машҳур бўла бошлади, масалан “Тоштешар” асарида ҳам ўткир ижтимоий ҳаёт мавзуси кўтарилган ва айтишларига қараганда ўн маротаба муҳокама қилинган экан. Тўғри сўзлик, ҳалолик, самиймилик, камтарлик, эътиқод масалалари адибнинг асосий қуроли бўлган. Шунинг учун ҳам адиб асарлари-жуда кўп маротаба танқидларга учраган. Бу танқидлар натижаси ўлароқ, асарларнинг бир неча хил вариантлари турар экан. Адиб фарзандлари оталари вафотидан сўнг 1999 йилда Алп Жамол асарларини жамлаб катта “Сайланма” шаклида нашр эттирдилар. Чунки, адиб ўта камтар, доимий равишда асарларини чоп этишга имконияти бўлмаган, баъзи асарларининг нусхалари сақланмай ҳам қолган экан.

Адибнинг қайси асари билан танишмайлик унда самимий меҳр ва оқибат, ҳалолик, ростгўйлик, тарбия, чин дўстлик масалалари улуғланса. Кинояга тўла ҳажвий асарларида эса, манманлик, дабдабазлик, текинхўрлик, пора, ялқовлик, ёлғон, фахш, динсизлик иллатлари қораланган. Алп Жамол маҳорати шунда эдики, қайси асарни олиб қараманг – инсон ўзига керакли ғояни жуда осон топади.

Алп Жамол кўзга кўринган, эл юрт таниган – жуда кўплаб, интермедиялар, телевизион спектаклар, телевизион новеллар муаллифи ҳисобланади. Ижодкор ўз умри давомида 200 дан ортиқ интермедиялар муаллифи бўлиб, уларнинг 20 дан ортиғи қарийиб охириги 40 йил давомида телевизион версияда такроран ўз тамошабинларини хурсанд қилишда давом этмоқда.

Шу ўринда машҳур адабиётшунос олим Б.Каримовнинг қуйидаги фикрларини, мен ҳаёти ва ижодини ўрганган адибим Алп Жамолга ҳам

алоқаси бордек ҳис этдим: “Тўғриси, бугун ўзини мунаққид атайдиган ва келгусида шу соҳа билан машғул бўлишни ўз олдига қатъий мақсад қилиб қўйган ёшларни топиш жуда қийин иш. Нимага? Танқид ҳеч кимга ёқмайди. Иккинчидан, танқидчи дегани бу тинимсиз тошдай сўзбўронлар ёғдириб, найзабардорлик билан ижод аҳлига йўл-йўриқ кўрсатади, ақл ўргатади, дегани эмас. Адабий танқид – жуда муҳим ижод. Бунда эстетик дид, таҳлил, баҳо бериш, бадиий асарнинг гўзаллигини кўрсатиш етакчи ўринда туради. Бадиий ва илмий-назарий асарларнинг жиддий мутолааси, муҳокамалари, синтез ва анализлари ортидан мунаққиднинг адабий-назарий мезонлари шаклланади. Агар бугун кўпчиликнинг адабий танқидчиликдан кўнгли тўлмаётган экан, демак, шаклланишда нуқсон, кемтик бор. Бадиий ижод аҳли ёзиш билан андармон. Ўқувчи ўқиётган бўлса, нур устига нур. Ёзилган асар зўр, ажойиб, ҳар томондан ибратли. Айнан шуни ўқувчи ўқимаса-чи? “Ўқинглар, азизларим”, деб айтиш ҳам адабий танқиднинг бир вазифаси.”³

Атоқли олим фикрига кўра ҳақиқий ижодкор ўз асарини ҳалққа тақдим этар экан у халқ руҳиятига мослай билиши керак – “Руҳ кирланса – бу жуда ёмон”. Руҳи кир одамнинг комил одам бўлиши қийин. Руҳи кир одамнинг кўнгли кир ва ёлғончи бўлади. Бадиий адабиёт ва санъат руҳият билан шуғулланади. Лекин руҳиятнинг аниқ формуласи йўқ. Инсон ўз руҳиятига ўзи аниқ ташҳис қўя олмайди кўпинча. Шу боис бадиий адабиётда ҳам инсон руҳиятини тўла-тўқис ифода қилиб бўлмайди. Адабиёт инсон руҳиятининг алифбосидир.

Бугунги кунгача ҳам ўз асарлари билан халқимиз руҳиятига кира олиши мумкин бўлган самимий ижодкор Алп Жамол ана шундай шахслардан бири эди. Собик шўролар даври тузмининг таъзиқига учраган ўта ҳалол ва самимий бўлгани учун ҳам жудда катта машаққатлар эвазига бўлса ҳам ўз сўзи ва овози билан халқ қалбидан жой ололган адиблар сирасига кира олди.

Алп Жамолнинг “Тоштешар”, “Аросат”, “Қувғин”, “Бевафо якан”, “Тўйдаги тутин”, “Меҳрибонлар”, “Ғизғизон” каби сахна асарлари Тошкент шаҳри ва вилоят театрларида бир неча маротаба сахналантирилган.⁴ Шу тариқа адиб ўзбек адабиётига, драматургиясига, ҳажвчилигига, тележурналистикасига катта ҳисса қўшган адиблардан саналади. Шундай бўлишига қарамасдан, ҳозирги кунгача адиб ижоди у қадар тўлиқ ўрганилмаганлиги, асарларининг бадиий поэтикаси, драматурглик маҳорати, асарларида образ яратиш маҳорати масалалари тўлиқ тадқиқот объектига айлантирилиб таҳлилга тортилиши кераклигини алоҳида таъкидлаш зарур. Зероки, ҳозирги кун адабий жараёнида Алп Жамолдек ўткир маҳорат эгаларининг асарлари ҳали хануз ўрганилмаётганилиги, адабиётшунослар эътиборидан чет қолаётгани жуда ачинарли ҳолат саналади. Келгусида Алп Жамол ҳақида илмий тадқиқотлар, кўрсатувлар, хужжатли фильмлар ишланса халқимиз хотирасида ҳақиқий бир ижодкорнинг ёрқин сиймоси яна бир маротаба жонланса ажаб эрмас.

Фойдаланилган адабиётлар:

³ Б.Каримов. Руҳият алифбоси. Т. “Ғ.Ғулом нашриёти” 2018 й.

⁴ А.Асомиддинов. Отам билан сўхбатларим. Т. “Шарқ” нашриёти 2003.

1. Алп Жамол ҳақида хотиралар.Т.2000 йил. (Тўплаб нашр этувчи А.Асомиддинов)
 2. А.Асомиддинов. Отам билан суҳбатларим.Т. “Шарқ” нашриёти 2003.
- Б.Каримов. Руҳият алифбоси. Т.”Ғ.Ғулом нашриёти” 2018 й